ԵՐՄՏԱՅ

Տարեգրական Լուրեր

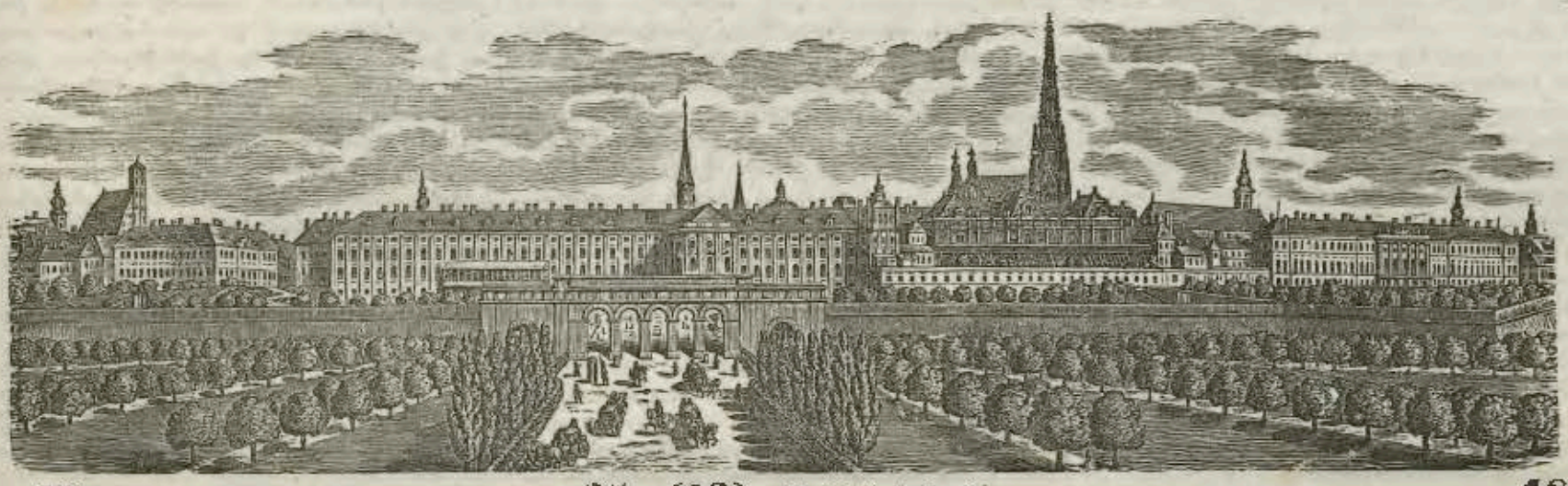

ԹՎԻ 17 — 25 (13) ԱՊՐԻԼԻ — 1848

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԼԵՆԱ. Պոլսոյեն դեպ փոփոխութիւն։ Հունգարացւոց՝ Բաւարիայի ունեցած տեղը։ Քաղաքացիք տուն մարդի վճարել են ուզեր։ Շիւպէն Իտալիա եղող գարշ օրէնքներ։ Իտալիայի պատերազմին լուրերը։ Ընդհանուր լուրեր։

ԸՆԴԼԻՔ. Փարիզեցիներու կուռվելու մեռան վիճակը։

ԳՐԱՆԻՆ. Աւստրանդակեաց կուռվելու մեռան վիճակը։ Նուսաց գեներալը Փարիզեն կ'ելլէ։ Գլուխորդին Իտալիա երթալը։ Հրաման կ'ընդունի։ Արա. ազգերուն ազատութեան համար բնկերութիւն մը։ Լիոն քաղաքը ապստամբութիւն մը կը պատահի։

ԳԵՆԻԵ. Շեղջիկոց հետ պատերազմ։

ԻՏԱԼԻԱ. Իտալիա մէկ գանգատութիւն մ'ընելու խորհուրդը։

ՍԻՍԻԼԻԱ ԵՒ ՆԵԱՊՈԼԻՍ. Սիկիլիայի մէջ թագաւորին խնամութիւնը ուրիշի մը կը տրուի։ Թագաւորին յոյսը։

ԲԵՐՄԱ. Գործը նրեւան կ'ելլէ։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ. Ժողովին մէջ ծանուցուած բաները։

ՊՐՈՒՍԻԱ. Փոքր դաւառին Լիհնը։

ԱՍՏՐԱԼ. Խռովութիւններ։

ԱՒՍՏՐԻԱՆԱԿԱՆԵՔ. Ընդհանուր կամ՝ Հանրային ուժ։

ՆԱՐԱՏԻՊ ՊԱՏԵՐՆՈ. Վերջ եւ մարդասիրութիւն Ցիւռասի Քրիստոսի։

ՎԻԵՆՆԱ, 24 ԱՊՐԻԼԻ

ԿԱՅՍՐԸ Գոլովրատ կոմսին աղաչանացը զլխանելով՝ զինքը պաշտպանութեան խորհրդոյն պահելիցուն թոյլատրեցին Հանեց, ու աս առթիվ իրեն 50 տարուան ըլլած ծառայութիւնը վրայ ունեցած մեծ գոհութիւնը ցուցուց։ — Ալբրեխտ Գաբրիել կոմսին ալ արդարութեան պաշտպանեն հրաժարելը ընդունեցաւ։

— Մայիս 17ին քաղաքիս մէջ շարժական հանդիսութիւն մը պատահեցաւ։ Հունգարացւոց երեսուներորդները՝ Կայսեր իրենց ըրած շնորհքներուն ու Վիեննայցւոց իրենց յուսացուցած սիրոյն փոխարէն մը բնելու համար՝ իրենց ազգային գրոշը հանդիսաւորութեամբ Վիեննայի քաղաքացւոց ընծայեցին։ Այսուհանց ժամը 10ին ու 11ին մէջտեղը քաղաքիս բոլոր ազգային պահպանութիւնը ու քաղաքացի զօրքը ամենը մեկտեղ Հոգի բռնուած հրապարակին մէջ ժողովեցան կարգաւ։ Կէսին մը եղաւ Հունգարացւոց պատգամաւորները 50 հոգւոյ չափ իրենց ազգային գրոշը առած հանդիսով եկան հրապարակին մէջ կեցան։ Իրենցմէ երեք հոգի գրոշը առին պատրաստուած բարձրաւանդակին վրայ ելան, ու սկսան բարձրաձայն խօսիլ։ աս երեքին մէկը գրոշը քաղաքին ընծայեց ու ըսաւ. «Ընդունեցէք աս գրոշը, որ մեր սրտնուած երկրին գոյներն ունի (որ է կանանչ, ճերմակ, կարմիր), անբաժանելի հաւատարմութեան ու եղբայրութեան նշանի մը պէս։ Վերմանայցւոց գրոշին հետ մեկտեղ պահեցէք, ու հեռաւոր եւ մերձաւոր Գերմանայցւոց ցուցուցէք որ մենք պնգ կը սիրենք ու կը յարգենք։ Այսաւութիւնն է որ զմեզ ձեզի եղբայր ըրաւ։ ապէրոյ եղբայր Հունգարացիք ու Գերմանացիք մեկտեղ պիտի՞ ըլլան թէ չխախտութեան թէ գժբախտութեան, թէ խաղաղութեան թէ կռուոց մէջ մինչեւ ի մահ ու մինչեւ վերջին մնացողը...։ Կեցցէ Աւստրիա ու Հունգարիա, կեցցէ աղատութիւն ու եղբայրութեան կապը, կեցցէ մեր կայսրն ու թագաւորը Ֆերդինանդոս, կեցցէ իր բոլոր տունը, կեցցէ մեր յարգոյ ու. սիրելի փոխարքան Յուսիանոս»։ Այսոր վրայ Հոյոս կոմսը՝ աղգային պահպանութեան վերին հրամանատարը՝ դիմաց առաւ ու տարաւ քաղաքին զինարանին վրայ կոնդանց։ Հոն երբ որ նոյն զօրավարը դիմաց հրապարակին մէջ ժողովուած բազմութիւնը կը բարեւէր, ամենը միանց մէկ բերնով անդադար կեցցէ կայսր կը գոչէին, ու Հունգարացիք սուրերնին սգին մէջ խաղցընելով ազգային ու քաղաքացի զօրքին սրտերուն ու հրացաններուն զարկին ու քանցին, իբրեւ թէ առավ մէջերնին մշնչեցնող որ սիրոյ դիմելիք մը հասատանելու համար։

— Մայիս 18ին Վիեննայի մէջ չորս կողմի առ ծանուցումը կարդացուած էր։ «Քաղաքացիք, այսօր համարտարանին ժողովարանին մէջ եղող ազգային պահպանիներն ու համարտարանին պատգամաւորները խորին արտմութեամբ մը իմացան, թէ պատերազմ, վրայ փակցուած մի մը կ'որոշէ, որ այսօր կէս օրին եղբայր ժողովուրդը Օտէոնի մէջ ժողովի, որպէս զի մինչեւ հիմա հասատատուն պահուած ազգային վարձքերը (էլ-ԴԷրը) բոլորովին փոխանակ ու անհամեմատ եղանակաւ մը վար իջեցրնեն։ Կ'ուզենայով որ աս բանս առանձնական մարդիկներուն իրաւանցը կը դպչի, ու վերջը քաղաքային ընկերութեան հիմունքը բոլորովին կ'ոչնչացնէ, եւ անիշխանութեան անգունդներուն մէջ կը ձգէ, համարտարանին ու ազգային պահպանիներուն պատգամաւորները իրենց սուրը պարտք մի կը տեսնեն ասոնցմէ թեթեւանալու որ ամէն մարդ ասոնցմէ ժողովրդի մի հեռու կենայ։ Այսոր ասոնց վարձքը յատկապէս կը նային, վասը մարդուն վրայի դգեստը, մեկալն որ շապիկը։ Հիմա ասոնց շատ թեղեր կ'երթան, որոնք ազաչելով, համոզելով ժողովուրդը կը խրատեն, որ ապատութեան կամ՝ շահի անուանով զանազան չարախորհուրդ մարդիկներուն եւ մանաւանդ օտարականներուն խօսքին ականջ չդնեն։ Մէնիկ մեկեկ կը ցուցընեն որ աս ամէն բաներուն ինչ չարիքներ հետեւած են եւ կը հետեւին, եւ թէ ազատութիւնը ապրելութեան վրայ հասատատուած պիտ՞որ ըլլայ, այս ինքն ամէն մարդ իր իրաւունքը ապատ պիտի վայելէ եւ օրինի անկախութիւնը պիտի չքաշէ։ Այս եղանակաւ անգէտ ժողովրդեան միտքը կը լուսաւորեն, որ Հասարակականներէն եւ ուրիշ ամենասակ մարդիկներէն զգուշանան, որոնք ապատութիւն ըսելով՝ ուզածը առանց ապիկելի ընել, ապրելն անպէն խաղալիքի հանելով մեկուն մեկալին ինչքը յափշտակել, եւ անիրաւութիւնը ապրելով ուրիշին դէմ երթալ ու նաեւ ապաննել, կ'իմանան, որոնք մեծամեծ բաներ խիստ են։ Ի վերջոյ այսր ամենայնի ապատութեան քաղցր ու գեղեցիկ անունը վրան վնելով՝ շատ անպէտները կը խաբեն։ Այսր վրայ Եւրոպայի ամէն իմաստուն մարդիկը շատ կը ցաւին, եւ նոյն իսկ ազատութիւն ուզողները հիմա աս անկարգութիւն ընողներուն դէմ երեւած են։

— Վիեննա ժողովրդեան ազատութիւն արուած է, Շիւդգ անունով Հանովերցի բժիշկ մը ժողովրդեան ու Համոլոսպանին մէջ իր բարոյական գեղ սկզբունքներովը շիտեռութիւն ու խռովութիւն կը ձգէր։ Կառավարութիւնը քանի մը անգամ իրեն ապարարութիւն բնելէն ու բերնէն խոսուած՝ ալ ասոնցէն նաբը որ իր Հասարակապետութեան ու Հասարակականութեան (ԺՈՒՆԻՔ) գրգռող խօսքերովը քաղաքին հանդարտութիւնը պանոր չվրդովէ, երբ որ տեսաւ որ ամենեւին իր ըսածը Ճամբեն հա չբարձրաց՝ զինքը բռնեց բանտ դրաւ, ու աս օրերը վռնտեց։ Այսր վրայ թէպէտ լրագիրները քիչ մը ձայներնին բարձրացուցին, բայց հետեւութիւն մը չունցաւ։ որով յայտնի կը տեսնուի որ կառավարութիւնը քիչ մը զգուշութիւն ստանալու կը սկսի։

— Իտալիայի մէջ եղող կայսերական բանակը մեծ կարգաւորութեան մէջ էր, մանաւանդ լրագրի կամ՝ ներքինկերներու կողմանէ։ ինչու որ Իտալացւոց՝ մեկէն ոտք ելած ատենը՝ ասոնք իրենց կեցած տեղէն յանկարծակի դուրս ելլելու եւ հետ քաշուելու սախրանքով՝ բոլոր ունցածնին թողուցին, եւ միայն հագածնին վրանին մնաց։ Այս վերջին աստիճանի հարկադրութեան շուռով օգնութիւն մ'ընելու համար՝ Շմարցընպերկի իշխանութիւն ամէն տեսակ բանը կրցածին չափ հարց ու խրկեց։ Շատերը աս վախճանաւ. ձրի աշխատեցան ու պանդան բաներ պատրաստեցին։ ասանկով հիմակուհիմա 17 լիցուն մնացի շապիկ, վարտիք եւայլն խրկուեցաւ, ու. հետեւի հետեւ ալ խրկելու կը պատրաստուի։ Այսոնցմէ զատ 5370 արծաթի ֆիորին ալ գ

առակ խրկեցին։

— Իտալիայի պատերազմին վրայ աս անգամուս նոր երեւելի լուր մը չկայ, որովհետեւ Ռատեցքի սպարապետը իր բոլոր զօրքը Մինչեոյ ու Էշ գետերուն մեջտեղը ժողված, ու Բեռգամոյ, Վերոնա ու Մանդուա Իտալիայի հոյակաւոր բերդերը ազէկ ամրացուցած՝ կը սպասէ որ Պիէմոնտ սպարապետի փոխանորդին բանակին հետ (որն որ Կարիցիոլէն Ուտինէի վրայէն դեպ ի Վիենա կու գայ) միանայ, եւ այնպէս պատերազմը մեծ գօրութեամբ բոլոր Իտալիայի դէմ յաւուշ տանի։ Լիւժան ալ դէն ամսոյս 16ին Իրոնցը գեղը անցած էր։ Լիբուանէն ամսոյս 18ին կը գրեն, որ նոյն իրիկունը Ուտինեի կողմերը երկինքին երեսը կապակի կարմրութիւն մը կ'երեւար։

Լուսագրիկը աս ամէն Աւստրիայի պատերազմութիւնները տեսնելով, ու միանգամայն՝ ինչպէս կ'երեւայ՝ պատերազմին յաջողութեանը վրայ կասկածելով, իրենց կոչմանը առնելի սիրտ ու քաջալերութիւն մը տալու համար՝ պատերազմիներուն կրոնական կերպարանք մը տալ կ'ուզեն։ ուստի չէ թէ միայն Աւստրիացւոց դէմ՝ ամէն տեսակ գլուխաստութիւնները կը խօսին ու. կը գրեն, հապա նաեւ Ցուրանոյ զօրապետն ալ իր զօրացը հրամայեց որ Ռոյ կամ Պարոս գնալը անցած տեղերին՝

կուրծքերնուն վրայ խաչի նշան մը գնեն, իբրեւ թէ հեթանոսներու ու անհաւատներու դէմ պատերազմի եկած են։ Գաղղիոյ խաչակիրներէն, որոնք որ ծանր մնացողաց խաղացողաց առջեւն ալ նախաւանելի են, ինչ կրնայ յուսացուիլ ժամանակը պիտ՝որ ցուցնէ։ Աղգէն հուսմոյնցի ազատ գնդերուն հրամար կ՝ըսուի, որ հոլիւ թէ դէպ ի Լոմբարդիա ճամբայ եկած էին, շատերը ցրուեցան անոնցմէն գացին։

Ս. Ենոտիկէն իրիկուան դեսպան մը ամսոյս 7ին Աղէպի մէջ Կարլոս Աղբերդ Նարպինիոյի իսաքաւորին հետ խօսեր ու անոր հետ Գոտոլիմոնէ գացեր է։ Լուսաւորը խոստացաւ որ Վենետիկցոց ալ Քարմնրա հազարապետը կը խրկէ, որն որ ձենովայի ծովային զօրաց դասուան գլուխն է, որպէս զի գայ ու Վենետիկցոց ծովային զօրքը կարգի դնէ։ — Ս՝իրանի լրագիրը ամսոյս 7էն ճենովայէն եկած նամակներէն առնելով կ՝ըսէ, որ Նարպինիայի իսաքաւորը արդէն նաւատորմիղին հրամայած է, որ Աղդրիական ծով երթայ ու թէ Վենետիկի ազատութիւնը պաշտպանէ, եւ թէ Թրիեստին եղեռ միշտ բոլոր իսաքիներէն բաժնուած կենայ ու չմիանայ նէ՝ սպառնալիքներ ընէ։ Այլոց եղբի լուրերը կ՝ըսեն թէ Անդրէայ ոգ ասար դէմ երկրորդ հրամար Թաղաւորը աս ծովական պատերազմէն հրաժարիլ կ՝ուզէ։ — Լուսաւորը յորդոր մը հանելով որ ինքնակամ նուաստը ժողովի, քիչ առնուազն մէջ հարկաւոր եղածէն ոչ շատ աւելի մարդ գրուեր է, այս ինքն 34,000 հոգի, որն որ ուրիշ ժամանակները հաւատարի բան չէր, բայց հիմակուան պատերազմներն եւ Հայրենեաց համար բորբոքած հոգւոյն նպէրով՝ շատ հաւանական է։

Աղրիլի 10ին Թիէնդէի գօրքը Բեսքիերայի ամրոցին աւտրիական հրամանատարին պատգամաւոր խրկեցին, որ բերդը իրենց ձեռքը յանձնէ, ասիկա զլխինք մերժեց։ Այսր վրայ 11ին Լամպարտայիք Կարասայի լճին վրայէն ասդին Աւտրիացւոց կողմը Լացիէլ անցան, ու մինչեւ Վ՝իլլանցի ու Թէրքիերայի մէջտեղը յուսաց եկան, Գամպրոսանէլ ու Գոտոլենատոյ ասին։ Աւտրիացիք սպարապետը ու բանս ըսելու պէս՝ Նապոլիս իշխանը 2 խաս մը ուղարկեցին, 2 ձիաւոր վաշտով ու 11 մարտկոցով մինչեւ մարդերնուն վրայ խրկեց։ Ասարիս բոլոր դէպ ի Գոտոլենատոյ եղած ճամբանները ուրուած ու պատնէշներով կտրուած գտան, ուր որ նաեւ զինուորած գեղացիները իրեն դէմ կ՝ելլէին։ Ասարիս հարց տալու սկսաւ, ու անով ճամբան մինչեւ մարդերէն մարդիկ ու Գոտոլենատոյէն վրայ յարձակեցաւ, ուր մինչեւ մարդով ազատ մնալի կրնայ ձգեց, ու Հարպոլիոյի խաղաղական դուռներուն յարձակելով առաջին պատնէշը Լամպարտացւոց ձեռքէն առաւ, ու դիրքերը ալ գրաւեց։ Իսկ ուրիշ Աւտրիացւոց գնդերը տեղերուն վրայ յարձակեցան, շատերը փոքրցուցին, ու թիշամիներուն վրայ անանկ վրան մը ձգեցին, որ նորէն դէպ ի Լասիէ կամ Գասիէ սիրտ դարձին, ու միայն գիշերուան մութը զերծուիլ անհնարին կատարածէն ազատեց։ Այս փոքր կռուին մէջ թշնամիներէն օրշան մարդ մեռած ըլլալը յայտնի չէ։ Աւտրիացւոց կողմանէ միայն 4 հոգի մեռած է, ինչպէս։

Մանգուա եւ Վերոնա կատարեալ պաշտպանութեան վիճակի մէջ գրուած են։ Մանգուայի ամրոցին մէջ դէշ տենդ մը կը տիրէ։ Աւտրիացւոց բանակը Մինչիոյի բով թշնամիներուն երկաթ յարձակումի մարժեց։ Ինարիերա ամրոցը ալէկ ինչը գինքը կը պաշտպանէ։ եւ. Լիէպտ Սարդինիայի լեռատարը անձամբ ու ամրոցին վրայ յարձակեցաւ, բայց նոյն խակ Խաղաղոց լրագիրներուն ըսածին նայելով՝ պարտաւորեցաւ. եւ քաշուիլ։ Կ՝ըսուի որ Թաղաւորը հնեկից իր զօրքը լեռները, դէպ ի Բուսիա դացեր է։

Միլանի լրագիրը կ՝ըսէ թէ Աւտրիացւոց կողմանէ թշնամաց կողմը անցնող երկաթ խարոյի խմբերը մեծ հանդիսով ու. եկամշտութիւններով Միլան ընդունուեցան։ Այլոց օրը Աղրիլի 8ին Լիբիորնը հանգստաւոր Մաժոնիներէն զրկին Միլան հասաւ, ու ժողովրդը իրեն մեծ պատիւներ յուսացաց։

Խարոյի լրագիրները կ՝ըսեն թէ 110 Բիւրմոնտցի թիզաթօնամեղ զինեալ, որոնք որ Ռոմիկոյէն Բարմանտոյա կը խրկուին, Աղրիլի 12ին առաւօտուց Գոնիլեանոյ մօտերը Աւստրիայ Մոտենա Խաղալիայի հնչակաւոր դիրքաւորը հիմակուան Խաղայէն խաչակիր զօրքի անունով Աւտրիայի դէմ եկող կամաւոր գնդերուն գնդի մը դրս ի եկած է, ու ամսոյս 12ին դէպ ի Բարմանտոյա ճամբայ եղած է։ Իր ամենուին գնդին մէջ դրօշակիր (պայրաք) է։ Երբէն Վենետիկցոց գնդին մէջ թիմբկահար (բրամբիլաճն) ու դրօշակիրը կին են։

Կ՝երեւայ որ Միլանցիք Սարդինիայի թագաւորին սգնութիւնը իրենց բաւական չտեսնելով, Գաղղիացիներն ալ իրենց ոգնութիւնն կը կանչէին, որուն վրայ Յուլիոս Սեզար տեսա ասանկ կը գրէ։ Միլանի առաջամարտիկներ կառավարութիւնը Արարի 27ին Գաղղիայի հանրապետական կառավարութիւնն առաջամարտիկներ կառավարութիւնն թուղթ մը գրեց, որուն խմբագրութիւն ասէ։ Լանդրուն հիմակուան վիճակին նայելով՝ ամէն քաղաքական խնդիրներէն հոս կը կենանք։ Բրդէն ծանուցինք որ պատերազմը ընդհանրէն նոր՝ ապրը ինքն իրեն մեր վիճակը պիտ՝որ որոշէ։ Այս պատճառաւ դուս Գաղղիայի հանրապետութեան ժամանակաւոր կառավարութենէն չենգրեցինք, որ մեր ազատամարտիկներ կառավարութիւնը ճանչնայ։ Կ՝ուզենք սպասել մինչեւ որ ինչ կերպով որ ըլլայ հաստատուն կառավարութիւն մը ունենանք, վասն զի հիմակուան կառավարութիւնը հարկաւորութենէ ստիպուելով գրուած կառավարութիւն մըն է։ Լ. որովհետեւ աս մեծերս մեր պատուական քաղաքացիներէն մէկը Լուդովիկոս Բոնոյ զնեք գնեցը. հանար Գուլեն խաբած ենք, չենք կրնար առաջամարտիկներ կառավարութեան մեր յարգն ու հանգրութիւնը չքաղցնել։ Ամենայն կառավարութեան մը՝ որն որ այնչափ հանդիսութեամբ հրատարակեց որ ամէն ընկճուած ազգերուն օգնութեան կը հասնի, այնպիսի աշխարհքիս ամէն ազգերէն քաջ ու մեհանձն ազգին կառավարութեանը կը դիմենք, որ պրպիսի դժուարին դարերու մէջ մեզի օգնական ըլլար. միջոցով մը դանենք։ Կեցցէ Գաղղիական հանրապետութիւնը. Կեցցէ ազատ Իտալիա։

Միլանցիները ամսոյս 10ին Վենետիկի ու Բրեսկիայի վանքերուն թիւղի մը գրած են, ու կը յորդորեն որ իրենք մէջ մնանին ու կառավարութիւնը տեսին, որ իրենց հետ խաղաղ ապրելու պաշտօնը մը գրուի։

Կ՝երեւայ որ Միլանցիք Հունգարացւոց վրայ յոյս մը ունին։ անոր համար ամէն ձեռքերնին ինկած Հունգարիայի քահանաները շատ պատուով կը նային, ու Հունգարացւոց ժողովրդին անանկ կը գրեն որ իրենց օգնեն։ Այլոց կ՝երեւայ որ յոյսերնին պարապ ըլլայ։ պարզհուտ Հունգարացիք ու օրերս Վենետիկցոց ու. Աւստրիայի հետ աւելի եւս սիրով կապուած կ՝երեւան, ինչպէս վերը պատմածներնիս կը տեսնուի։

Լրագրոյն լուրերը կը ղրուցեն որ Դիւժան ապարատի փոխանորդը ամսոյս 18ին մինչեւ Բարնուսվա յաւաղ գացեր է։ Այլոյն սրը Աւստրիացւոց գրքը Խոսպոյ խաղ դնդերուն դէմ երկաթ յարձակութիւն ըներ, ու Թրիւնոյ, Վալմասոնէ ու Գոդրոիրայ ասելիներ նեռելով ատեր է։ Թշնամիները երկաթ բաց դաշտի վրայ պատերազմիլ չեն ուզած։ Լոդրոիրոյին առնուելովը՝ Ռասիոնէ պաշտպուած կը հասնիլուն, ուստի եւ այնչափ կը կարծուի որ մեկ երկու օրէն անձնատուր ըլլայ։

— Ս՝իրանիկը Սարդ 25ին Ս. Քահանայապետին հեռագիր մը գրած են, որուն գլխաւոր նիւթն սա է, որ Ս. Քահանայապետը միջնորդ ըլլայ ու Աւստրիացւոց ձեռքէն իրենց դերիներն ազատէ։

— Տրիեսնէ կամ՝ Դրիեսդ քաղաքէն կը գրեն որ Եսթը հոգի բռնուեր բերդ գրուեր են, ինչու որ Ս՝իլանի առաջամարտիկաց կառավարութեան հետ միակցութիւն ընելու սիսեր եւ ժողովուրդը ոտք հանելու ջանացեր են։

— Թրիեստէն ամսոյս 18ին կը գրեն որ Լոյսի շոգենաւները զինուորած պատերազմի ոտք գրուած են, ու նիւժան կանին հրամանէն կը սպասեն։ Վենետիկի վրայ երթալու։

— Թրիեստ, 14 Աղրիլ։ Այս օրերս Վենետիկի կողմանէ շատ կասկածելի թղթեր կու գային, որոնց դիտաւորը կայսերական զօրայ գործածն իմանալ եւ կամ ժողովրդը գրդռել էր։ Այս գրուածներէն մէկ քանին նոյնոյն եղած զինուորներուն ձեռքն ինկեր, եւ մէջի նիւթը յայտնուեցաւ։ Այս պատճառաւ զինուորական վերին հրամանատարները հարկաւոր տեսան, որ Վենետիկի կալմէրէն ինկած նամակները մանուաւոր ընտրուած ու երդուցեալ ժողովրդի մը առջեւը բանան, կասկածելիները պահեն, եւ անվնասները դարձեալ իրենց տարը խրկեն։ Այլոց ուրիշ անգրեն ինկած նամակներուն համար կարիքը հրաման հանեց որ ամենեւին շնայուի եւ նամակի դաղանութիւնն սէջ ինչ եղանիս ձեռք դպցուի։ ինչու որ ասիկա շատ խիստ բան է, եւ միայն վերջին ասանձնի հարկաւոր եղած ատեն գործածելու է։

Լուսաւորի ընդհանուր լրագիրը՝ Վենետիկի լրագրէն առնելով՝ եռեւի յօդուածը կը գրէ։ «Ս. Դաղաւու կիրը ոտի վրայ բնակող Մխիթարեան հայոց միաբանութիւնը՝ նրա որ խմացաւ որ կառավարութիւնը ապաղրութեան ժամանց մը կարօտութիւն ունի։ Ամենայն ինչ ի հանոյ մեր տուաւ։» Ասկից ու. ասանձնական նամակներէ ապրանքութեամբ կ՝իմանանք որ Ս. Զուզաւու վանքն ու մեծապէս Միխաէլեանները՝ Վենետիկի շրջանութիւններուն մէջ հանդիսու ու հանգարտեն։

— Գիրքարայէ եկած լուրերը կը ծանուցանեն որ Քուէն քաջ հաղարապետը դեռ հոնտեղաց գրնակը Աւստրիայի զօրքով բռնուած է։ ու ամէն անգամ որ զինքը անձնատուր ըլլալու կը ստիպեն, պատասխան կու տայ թէ ես 48 տարի է որ իմ երկրանս հաւատարիմ կեցած եմ, ես կեցայմէն ասդիակը պաշտպանելու հրամանն առած եմ, ու մինչեւ որ հակառակ հրաման մը չելլէ՝ ես հրամանին հաւատարիմ պիտ՝որ մնամ, ինչ որ կ՝ուզէ ըլլայ։ Նոյն հաղարապետը բերդին թնդանօթները քաղաքին կառավարին դարձուցին ու Հրէից թագին վրայ շիտակած ըլլալով կը ապատնայ բարար քաղաքն ալ կրակի տալ թէ որ իրեն կերակուր չբերեն. խաղաղցիք աս վախով բերդին զօրքին կերակուրը կը հոգան։

— Հարիշ ոնդամ որդէն Սարդինիայի թագաւորին՝ ոնիրատուիեամբ Լամպարտիա մնանելուն վրայ գրեցինք, թէ ինչպէս Աւստրիայի երեք հարիւր տարուան ստացուածքը կ՝ուզէ յափշտակել. աս անգամ ալ բնեթիրցոցներուս ուշէն Լորտ Պրիկէնին Ընդհանրի ատենագրութիւնն խորհրդատուն մէջ աս նիւթիս վրայ լրած խոսակցութիւնը գնելը պատշաճ կը համարինք։

Պարծանուած, ազատասիրաց կրկնանուած մը յառաջ երթալու վրայ է։ Թագաւորները տուհատարակ խորհուրդներն, ճարտարներն կարգնցուցին, երկրի տեր եղողները՝ տարբ անդ կը գրեն, ուրուանգանները՝ տարեկանն կը գրեն, իշխանները իշխանութիւնն, թագաւորները՝ թագաւորութիւնն կ՝կնան. բոլոր Եւրոպայի, մանաւանդ թէ բոլոր աշխարհքի՝ մէջ ազգերու սեղանակատարութիւն ու ազգերու հաւատարիմ որդեկներուն քարանը կը սանանին։ Եւրոպայի խաղաղութիւնը թէ հեր սիրայնին ու թէ հարաւայնին դեն մեծ վտանգի մէջ է։ Եւրոպայ՝ որն որ քարոզդ գաղէ աւելի տանխառով խաղաղութիւնն ու յառաջացման մէջ եր։ Ասիկա դու ալի բան է։ Բայց աս ծերոպայի ու անուշ բարի աշխարհի խաղաղութիւնը ուրեքա մերեան որ պատնեշաց՝ ան երկրին է, որուն վրայ խօսքս ուզեցած եմ։ Վենետիկի գաղանը մէջ մնուած է որ Աւստրիա զանազարտիա՝ իր 300 տարուան հաստատեալ ժամանդն։ Դոյն գաղանքն է որն որ Հարսի քարանդարանին ազատարհական իշխանութիւնը հաստատուց։ Նոյն գաղանքն գրուեցաւ զօրութեամբը։ Սարդինիա իր իշխանութիւնը կը վարէր։ Նոյն գաղանքն զօրութեամբը՝ ճենովա որն որ Հարսարակապետութիւն էր։ Սարդինիայի հետ ազանդեցաւ։ Վենետիկի գաղանքն ալ՝ Սարդինիայի ճենովայի վրայ էր հանդիսութիւն չտանէր։ Ճենովա յառաջադոյն երբեք ազրիւ թագաւորութեան տակ ըլլ մնած, ուր որ Լամպարտիա գտնուելի մէջ Աւստրիայի ժամանակութիւն էր։ Աւստրիայի Սարդինիայի թագաւորին իրաւունքն առ է։ բայց ինչպէս վարուեցաւ Աղբերդ Սարդինիայի թագաւորը։ Գիտնայ, տես ու. դատիր պատմառներով իր գրացոյցն՝ Աւստրիայի կայսերի գէմ պատերազմ բացաւ։ (Մոնի ընդ.), ինչպէս ու դատիր պատմառներով թէ (ինչպէս մեր բարեկամները Փարիզ կ՝ըսեն) «առաքելութիւն (mission)» ուներ հարատարած ապրելու ազատելու, բանաստարած ապրելութիւնները բոլոր Եւրոպայի մէջ մեռնուու ըլլալու (Բանիկանի նիշով)։ ասանկ բնդհանրապես պատմառներով հաստատեցաւ ու անոնց սրինաւոր ունիրուն, ժողովրդեան ու անոր կառավարութեանը մէջ կը մնանէ, ասանկ բնդհանրապես պատմառներով Կարլոս Աղբերդ Լամպարտիոյի ազատասիրութեան սիրտ ու սպանութիւն կու տայ։ Աղբերդ հիմա իր գրքին Աւստրիայի երկրին մէջ է, որում իր արդէն ամենուն ծանոթ քարտուղարը նորէն միայնութիւն մը կու տայ (Մոնի ընդ., Դրի ընդ.։ Ֆիլիպոյի ծիծաղ)։ Աղբերդ Աւստրիայի հաստատեալ բարեն անհաւատարմութիւնն օգնական ըլլալու համար Աւստրիայի դէմ պատերազմ հրատարակեց։ ու բանս բանս Ռէպերդ՝ դեռ որդ անցած ամսոյն 22ին հրատարակած էր որ ինքը բոլոր ազգով Աւստրիայի հետ բարեկամ մնալու կը բաղձայ, անոր հետ ուրուրել ըլլալի։ 22ին ու ցաւ, ու 23ին իր պատերազմ յայտարարութիւնը հրատարակեց (Մոնի ընդ., Դրի ընդ.)։ Իսկ ասանկ դժբաղդութեան մը օրինակը դեռ. տեսած չէի։ Բայց բանին նորութիւնն ու է։ Սարդինիայի թագաւորը ինչպէս հանդիսաւոր է, կը յուսայ որ իր դրացին տեղին հանելով՝ անոր ազատասիրութիւն իրեն տեսնէ։ — Իսկ Վենետիկ փոքր մը փորձել կ՝ուզէ որ ուրիշ հաստատակապետութիւնն կերպով նորէն նորոգէ։ Վենետիկ դուրս կը կարծէ որ հաստատակապետութիւնն մեծամեծ ոգեւանը տիրոջ տեսանէ. բայց Վենետիկ հաստատակապետութիւնն մէջ մեկ բան մը տիրոջ չդտնէ, որա ինչու ազատութիւն (Մոնի ընդ., Դրի ընդ.)։ Լոս հաստատակապետութեան վրայ լաւ բաներ կրնամ պատմել, բայց ու միայն բոլոր, որն որ լաւ անգամ տեսեր ու մարդեր եմ, ազատութիւնը տեսնի տուեր մը պիտի չդտնէ, որն որ հաստատակապետութեան մէջ ազրիւ հանդիսի։ (Հանդիսութիւն)։ — Բայց Մրիանցիները չեն կրնար յանձն տանիլ, որ Աղբերդ իրենց երկրը ժամանէ։ Այս մտքերս բայցը բոլոր ազխարհքի ծանօթ է։ ասանկ մարդ դիտե որ ասան Աղբերդն է, որն որ 1820ին ազատասիրութեան դրօշ եղաւ, շատ մարդ անոր մատակից բլլար։ բայց բան քաղաքութիւնն ցուցընելու ատենը քաղաքութիւնը կորսնցուց ու լքաւ։ Նոյնը կ՝երեւայ որ աս անգամուն ալ, պէտ՝որ ըլլայ։ Այս ան Աղբերդն է, որն որ իր անարժան անձի ազատասիրութիւնը հաստատելու՝ որոնք յարաբերը իր եռանդն մեղրեցուցած էր։ Վիրջորդ աս ան է որն որ մեղրերուն ազատասիրութիւնն ընելու համար 1823ին Սարդինիա յարձակողներուն դրդռակիր եղաւ։ Բայց հոն ալ ինչ բրաւ։ 2ի թէ Սարդինիայի սահմանապահութիւնը պատրաստելու հանար, ոչ Անգուլեմի դրքին դրքին տակը Սարդինիայի ազատութիւնը դեռ կանգնցաւ, ու անիկա կրնանենք օգնեց։ Այս դրդռակիր իր տակի ազատասիրութեան ազատ իր թէ մարդեց, ու արժանի եղաւ որ իր ազատասիրութեան մարդ հանդիսանէ Սարդինիայի ամենայն ծառի, որուն տարագիր եղած էր։ Ճենովացիները աս բանները չեն մոռցած, ու թէ որ Աղբերդ դեռ կը կարծէ որ ճենովացիները իր իշխանութիւնը տակը կրնայ պահել, քանի մը ամիս վերջը կ՝իմանայ որ շատ խաբուած է։

— Վրդուանէն ամսոյս 18ին գրուած առանձնական նամակ մը եսեւի լուրը տարածուեցաւ։ Մէն օր 60 — 80 Լեհացիք Գալիցիայէ, Բեզիկայէ եւ ուրիշ տեղերէն հոս Գրագաս կու գան։ Ինչուան հիմա արդէն 2000 եղած են։ Անոնք բան մեծի մա-

սին կայսրութեան մէջ են, ու քաղքին հասարակութեան կամ ազնուականաց կողմանէ սղնութիւն գտնելով կրնան կրկնել, որովհետեւ առջեւնին իրենց հայրենիքը (Ռուսի Լեհաստանը) գոցուած է։

Յունուր 17ին Գրագաս դեւ հանգիստ ու խաղաղութեան մէջ էր, որովհետեւ նոյն Լեհերուն մէջէն ոչէկ մոռածողները կը տեսնին որ միայն Ռուսիայի հետ միանալով ասկէ ետքը կրնան Լեհաստան ազատել ու խաղաղութիւն գտնել։ Այդ թէ ստրէզոր ու վիճակը երկայն պիտ՝որ տեւէ թէ չէ, մեծ խնդիր է։ ու հիմակու հիմա լուծումը սարսափելի է։ — Այս օրերս Ղիէնոյի մէջ կը խոսուի թէ արդէն Գրագաս Ռուսիայի զօրքերէ պաշարուած ու Լեհերու ձեռքն անցած է։

— Լեմբերկ, 2 Ապրիլ։ Ռուսաստանի սահմանապլուխները օրէ օր ոնոնկ կը դաստրին, որ կարծես թէ Սինեսատոնի պարիսպը քաշած է։ Մինեւին մարդ մը չկրնար ներս մտնել, բայց եթէ ռուս մաքսատուներուն ծանօթ պիտի ըլլայ։ Սահմանին վրայ եղած առուտուրը միայն ռուսերէն լեզուաւ եւ ուրուս պաշտօնատէրներու առջեւը կրնայ ըլլալ։ Աւստրիոյ Ռուսերէն գօրաց շարժումը անսանելով՝ հարկ սնգոց իրեն զինուորներուն հրամանատ՝ որ պատրաստ կենան։

— Գրագրարդէն Ապրիլի 3ին գրուած նամակի մը նայելով՝ Գրագասցիք ամոյն Լեհ գիշերը Ցոպրդայի եկեղեցւոյն եւ անոր մօտաւոր անեղուն վրայ յարձակիլ ուզեր են, բայց ծանրելէն եղոգ նաւերուն թնդանօթ արձակելուն եւ անոնցէն իրենց դէմ շատ մարդ եղելով՝ վնասուեր են, միայն թէ ոպատանցիք են որ աւելի քաղաքութեամբ պիտի յարձակին։ Այդ ամոյն Լեհին Գրագասցէն եկած նաւ մը լուր բերաւ, որ Գրագասցիք խաղաղութեամբ լեռներնին քաշուեր, եւ խոստացեր են որ ալ ասկից ետքը Գրագրարդիները անհանգիստ չընեն։

ԱՆԳԼԻԱ

Լոնտոն հանգիստ է։ Պարլիամենտին ոսկրաստանքական շարժումը, որն որ անցեալ թուականին ծանուցինք, հետեւութիւն մը չունեցաւ, ու քաղաքացիները դարձեալ առաջուան հանդարտ վիճակը կը գտնեն։ Պարլիամենտին օգնածը յաստոյ չգնաց, ինչու որ բոլոր քաղաքացիները ոնոնց դէմ ելեր են, ու խոստացութիւնը պահելու ջանացին։ Կառավարութիւնը ղրուշութեան բոլոր միջոցները ի գործ դրած էր։ Քաղքին հրամանատարութիւնն ու ամէն զինուորական միջոցները ի գործ դնելու իրաւունքը՝ Ելլինկրոնի դուքսին յանձնուած էր։ Լրագրին մէջը աս առիթս մէջ սասանկ խոսած է։ Պէտքն անհամարութիւն ու տարտամութիւն պէտք չենք ունենալ։ Լաւ որ անանկ պատահի որ իրարու հետեւանի կոչմերը իրարու հետ զարնուին, ան ատեն պաշտօնեաներն ու զինուորական մեծերը իրարու հետ միասին ըլլալու են։ Պէտք բաղձանքն ան է որ Ելլինկրոնի դուքսը իր գործը դարձնելու հարկաւորութիւն չունենայ, բայց թէ որ անանկ պատահի որ մէջը մտնելու տարուի, ան ատեն պէտք է որ հաստատուն կենայ ու, ազատ գործէ։։ Բ։ սասանկ բլլալին նոյնը կուտ իլ անկարելի էր։ Քարդիզոնները ժողովրդեան աչքու կարծես թէ օտարազգի գոյրի մը պէս կը համարուին։ կառավարութիւնը, թիմարարական գոյրը, թիմարարական գոյրը, թիմարարական ձիգ գոյրը ընդհանուր ժողովրդեան կարծիքը իրենց օգնութիւն առնելով՝ անոնց դէմ գնելու պատրաստ կեցած էր։ Հարձակումն ու կռիւը սրգելուեցաւ, որուն համար Անգլիա ուրախութեան մէջ է։

Օր մը յառաջ նաեւ մինչեւ իրիկուն Քարդիզոնները որոշած էին որ կռուին, եւ, ասիկա իրենց ժողովքներուն մէջ հրապարակաւ ծանուցած էին։ Լոնտոնի ժնաերը ըրած գաղաքական ինչոյրի մը մէջ զոհերէնին այսպէս ըսած էր։ «Ասոշած ենք որ յառաջ երթանք, ու ամենեին ետ չդարձուինք, ոչ հրացանները եւ ոչ ալ թնդանօթները զմեզ պիտ՝ որ վախցնեն։ Սոմէն մեռնելու վտանգի մէջ եղող մարդիկ ուրիշ բանէ մը չեն վախնար։։ Լամբէթի Լոնտոնի ապարանքին մէջ եղած քաղաքական ինչոյրին վրայ Պ։ Օգրայրն ժողովքին խնացուց որ ինքը առանկ մեծ յանդգնութեան մը ընկիր չկրնար ըլլալ։ եւ թէ Քարդիզոնները մարդերնին դրած կեր՝ իրենին պիտ՝ որ կարող չըլլան յառաջ տանիլ։ Ժողովքին մարդիկը վարը կը տեսնենք, վարը կը սեսնենք ըսելով՝ պատասխան տուին, ու Օգրայրն եւ ուրիշ պատգամաւորները իրարու մանրիշ համարուեցան, եւ որոշուեցաւ որ երկրորդ օրը առտուանց գէնք առնուն ու ոտ ելլեն։ Երկրորդ օրը բոլոր քաղաքը գրգռուելուն ու յուզման մէջ էր։ 10,000ի չափ թնդանօթական զէնք ու 200,000 թաղաքացիք զինուորած պատրաստ կը կենային։ Գրամաւոր գանը ու առոր նման երեւելի տեղուանքը պատնէշներով ամրացուած էին, բոլոր պատուհանները գոցուած էին։

Երբ որ Քարդիզոնները առ պատրաստութիւնը տեսան, որոշած ճամբանին փոխելու պարտաւորուցան։ Աստուծոյն որ իրենց թնդանօթը երկայն շրջան մ՝ընեմ, ու խորհրդանոցին անէն հեռու կենայ, ու միայն պատգամաւորներէն քանի մը հոգի ազերբայգիրը (որուն 5 միլիոն հոգի ստորագրած է, կլսեն լրագիրները) առնուն ու խորհրդանոցին ներկայացնեն։ Այս որոշումն ի պաշտօնէ ներկայ գործոց պաշտօնէին իմացուցին, ու Ժողովքը՝ ասոր յայտարարութիւնը հրատարակեց, պոն որ Լանտոնի գործաւորներուն ուղղուած է։ «Հայրենակիցք։ ազատութեան օրը եկած հասած է։ միայն անմոռութիւնը մեզի արգելք պրաւ։ Կ՝ուզէք որ ձեր նպատակին հասնիք, պէտք է որ հանդարտ կենաք, մեր ազատութեան սուրը խնդիրը չեկնոր ամենեին բռնութեամբ պատրիլ։ Ով որ խաղաղութիւնը կը վնասէ, մեր ժողովին թշնամի է։ Ինչ կ՝ուզենք որ ամէն մարդու առջեւ պատիւնիս պահենք, եւ քաղքին հանգստութիւնը հաստատուն ըլլանենք։ Ժողովքը քաղքին մեծերը կ՝ուղարկեն որ խաղաղութիւնը, օրէնքն ու կարգը չաւրուի։։

Նրկրորդ օրը բոլոր պատգամաւորները ժողովուեցան, ու քարտուղարը ստորագրանութեան մէկ հրամանը կարդաց, որով կը ծանուցանէր որ իրենց ստորագրիրը խորհրդանոցին պիտ՝ որ ընդունի, բայց կը հրամայէր որ թնափոր չընեն։ Պատգամաւորներէն մէկը ասոր վրայ կը պնդէր որ խնդիրը ընեն, բայց Պ։ Օգրայնոր ժողովքին իջեցուց ու չափաւորեց։ Լուսորը սկսաւ, բայց 300,000 հոգւոյ սուր միայն 10—12 հոգի մարդ կրցին, որոնցմէ շատերը Իրլանդացի էին։ Պ։ Օգրայնոր սկսաւ ապացուցել որ յրաբին, ինչու որ կամուրջներն ալ գոցուած էին։ Շատ ասասիկ վիճաբանութենէն ետքը իրաք բարձրութիւնը ցրուեցաւ, ու հսկայ ամբոխ ալերտարիրը վրայ ձիով լծուած կառքի մը վրայ ժողովրդեան խուռն բազմութեամբ բերին խորհրդանոցին տուին։ Պ։ Օգրայնոր ստորագիրը խորհրդանոցին տուաւ, ուր ներկայ էր ներքին գործոց պաշտօնեան, ու Լորտ Մորպէթի պատգամաւորները ապահովցուց որ 5 միլիոն հոգիէ ստորագրուած ազերբայգիր մը խորհրդանոցին չմերժուիր։

ԳԱԼԼԻԱ

Վերջին որ Կերմայ աւժանանակեայ կառավարութեան դէմ ժողովրդեան ատելութիւնը կը շատնայ, մանաւանդ նոյն կառավարութեան անգործունէութիւնը կամ անորոշութիւնը վրայ։ Ընդհանրապէս՝ ուրիշ սերբութիւնց հետ շատ նեղութիւններով վարուելուն համար՝ ժողովրդեան առջեւն իր առաջին հոմարութիւնը շատ կրճատուցած է։ Գրեթաւորապար իր երեսը աս կը դարձնեն, որ Գերմանիա արդէն Դաղղիայի սահմանը թենոս գետին եզերքը շրջ բանակ ժողովելու վրայ է, ու Լորտ ու Լորէն (Լոթարինգիա) պատանները Գերմանացոց ձեռքէն առնելու խոսքեր կը լսուին, ու առ ժամանակեայ կառավարութիւնը գեռ անգործ կը կենայ։ Այնպէս Լեհերուն համար բանած ճամբուն վրայ շատ կը սրանցնի, ու կ՝ուզեն որ ամենայն զգուշութեամբ ունոց թագաւորութիւնը կանոնելու համար եռեւէ իյնուի։ — Կը վերցուի որ Պ։ Լամարդին ժողովքին ձայնը նուազեալ՝ ունոց կողմն անցնի, եւ այսպէս Եւրոպայի մէջ ընդհանուր կռիւ մը բացուի։

— Ռուսաց կայսրը իր Գաղղիայի դեսպանին հրամայեր է որ Փարիզ թողուելէ։ բայց ասոր հակառակ իր Գաղղիայի մէջ գտնուող հիւպատոսներուն (գոնսուլներուն) հրամայեր է որ տեղերնին մնան, ու Ռուսաց հպատակները հոգալու վճռաբանութիւնը յառաջ տանելու փոյթ ընեն։ Նոյնպէս ալ իր երկրին մէջ գտնուող Գաղղիայի հիւպատոսները կ՝ընդունի։

— Գուրնէն գրուած թուղթ մը կը ծանուցանէ, որ Միջերկրական ծովը գտնուող Գաղղիացոց նաւատորմիղին հրամայուած է, որ պատրաստուի, ու երթայ Դուլիայի եզերքը պարտի։

— Սանտանիէի գրաբան ու գրքուհին ասնոյս Շին Մարիա հասեր են։

— Գարիզի Ոնին Փարիզի մէջ Սլաւ ազգերուն ապատութեան համար բնկերութիւն մը գրուեցաւ, որուն մէջ կան Լեհեր, Պոհեմիացիներ, Ռուսեր, ու հարաւային Սլաւներ ալ, այս ինքն գլխաւորապար Հունգարիայի Սլաւները, Սերբիացիները (Սէրբիրը), Խորուիկեցիներն ու Պուլիարները։ Գոնք ամէնն ալ ոսկիապատութիւն կ՝ուզեն, ու գլխաւոր վախճանն ան է, որ Սլաւ ազգը նուաճող ու ապատութիւնին ղսպող թագաւորները վար ձգեն։ բայց ամենէն աւելի Ռուսաց կայսրը գիտաւորութիւնը պարապ հանելու ջանան, որն որ բոլոր Սլաւ ցեղերը իր տակը առնուլ միացընել կ՝ուզէ։ Լենինբուրգիան ռուսերէն ու գաղղերէն լեզուաւ լրագիր մը պիտ՝որ հանէ։

— Լիսն քաղաքը ամայս ճին շատ ապրելութեան մէջ էր։ Գեանկ ձայն եղած էր որ Գրոսուսէ եկեղեցւոյն մէջ շատ գէնք պահուած եւ շատ բարդութիւնք դիմակներ գտնուած ըլլան։ Գալաքաղաքեան աս լուրը առնելուն պէս՝ եկաւ եկեղեցին գնաց, ու ամէն կողմերը փնտուելէն ետքը՝ հելուեսայիի մը տէրէն (Հաղորդեն) զատ ուրիշ զէնքի եւ ոչ նշանարանք մը տեսաւ։ Այդ ժողովուրդը ասով չհանգարտեցաւ, ու եկաւ գնաց եկեղեցւոյն սանդղոյն քարերը հանեց։ Հոն կամարաձեւ տեղ մը մէջ անթիւ մեռելներու մնացուկներ գտնուեցան, որոնց մէջ մանրիներները գեռ չապականած ամբողջ մնացեր էին, ոնանկ որ կանանց գլխոյն մազերը ամբողջ կը տեսնուէին։ Գաղքին մեծերը շուտ մը բանէ հասկցան մարդիկ ուրիշ բերիլ տուին, որոնք ազէկ մը քննելէն ետքը միոյնցին, որ աս մեռելները անտարակոյս 1789ին ապատամբութենէն յառաջ հոս դրուած պիտ՝ որ ը լան։ — Լիսնի մէջ մեռելները կորպաւորեալ կերպով թաղել չկայ։ Գինչու հիմա աս քաղքիս մէջ գերեզմանոցին վրայ մեծ ծակ մը կայ, որուն մէջ աղքատներուն մեռելներուն մնացուկները կը նետուին, ու խել մը լցուելէն ետքը՝ վրան կարգ մը հող կամ կիր կը լցնեն։ Այս անկարգութիւնը շատ անոգում Լիսնի բնակիչներուն ապրելութեան պատճառ եղած է, ու ասիկա ոսանութիւն կարծած են, ինչպէս որ աս անգամ Գրոսուսէին մեռելներուն հանուիլ ալ պատճառեցաւ։

ԳԱՆԻԱ ԿԱՄ ՏԱՆԵՄԱՐՔԱ

Լիսնի Մարտի 27ին յոյգորական մը հանած էր, որուն մէջ Շլեզվիկ-Հոլշտայնցիները կը յորդորէր որ ապատամբութենէ ետ կենան հանդարտին։ Շլեզվիկցիք, կ՝ըսէր, ահաւասիկ ձեր իրաւունքը որ ձեզի կը դառնայ։ Լեռ մէկ քանի ամիս է որ իմ հօրս ամուսնն եղայ։ Ինծի մեծ պարծանք կը համարիմ որ ազատ կամքը բոլոր իմ ժողովրդեանս հանգստութեան ու խաղաղութեանը համար ազատ սահմանադրութիւն մը շնորհել միտքս դրեր եմ։ Գինչու հիմա շատուած դիպուածները բոլոր Եւրոպա ապատաբերցուցին։ Հոլշտայնցիք ալ՝ որովհետեւ դերմանական դաշնակցութեան կը վերաբերին, պէտք է որ առանձին ու սեպհական սահմանադրութիւն մ՝ունենան։ Բայց վրայ իմ թագաւորական խոսքս ասի։ Գնոր համար թեպետ միտքս դրած էի որ բոլոր հոլշտայնցիներուս մէկ սահմանադրութիւն տամ, բայց աս մեծամեծ ազգիկ ետքը դադրած է։ Լուսաց մէջ մը ձեզի, Շլեզվիկցիք, ու կը խոստանամ ալ որ դուք Դանիայի հետ միացեալ մնալով ու ձեր անձնական գործակցութեամբ՝ ազատ ազգին սահմանադրութիւն մը պիտ՝ որ ունենաք։

Այդ Շլեզվիկ-Հոլշտայնցիները ամենեին չուզեցին ղլխ ծռել ու թագաւորին խոսքին։ Գնոր համար թագաւորը իրենց դէմ պատերազմի ելաւ։ — Այս բանիս վրայ գերմանական դաշնակցութեան ժողովքին մէջ խորհուրդ եղաւ, ու որոշուեցաւ որ Պրուսիայի զէնքով ու զօրքով Շլեզվիկ-Հոլշտայնի օգնեն, երբ որ Դանիացիք անոնց դէմ զէնք առնելա ըլլան։ Լաւ իրաք ալ Գերմանացիք ասդիէն անդիէն բաւական զօրք իրկեցին։ Այդ աս ամէն որոշումներն ուշ էին, որովհետեւ Դանիացիք զէնքով ու զօրքով Շլեզվիկցիներուն վրայ յարձակեցան, ու մէջերնին պատերազմ մը եղաւ, որուն վրայ Ապրիլի 10ին Թինտաուրկէն այսպէս կը գրեն։ Նրեկ Շլեզվիկցիք ու Դանիացիք իրարու հետ կռիւ եղան, ու աս երկրներուն յաղթութիւնը ասանալով՝ յառաջ կը քաշեն։ Այսօր նաեւ Շլեզվիկ քաղաքն ալ առնուեցաւ, եւ արդէն Դանիացիք 800 հոգւով ներս մտած են։ Շլեզվիկցոց կողմանէ 800 հոգի մեռան, Դանիացոց կողմանէ ալ ասկից քիչ մեռած պիտ՝ չըլլայ, թէպէտ աս մեռածներուն թիւը չափազանց կ՝ելլուայ։ Հիմա Հոլշտայնի իշխանը գլխաւոր մտոք մէկ առած Ալենսպուրկի ու Նէքբեռնիէօրտէի մէջտեղը կը սպասէ Դանիացոց դիմացն ելլելու համար, որոնք արդէն Էքբեռնիէօրտէ հասած պիտ՝ որ ըլլան։ բայց թէ սպգնոք կարող պիտ՝ որ ելլայ գէմ գնել՝ յայտնի չէ, վասն զի զօրքը շատ յոգնած, ու կէս մ՝ոյ ցրուած է։ Գինչպէս բրի գրած պատերազմի Դանիացոց պատերազմական նաւերուն արգելուեցաւ, վասն զի նոմը ֆրիգատ ու ֆրիգատ ու խել մը ինդանոթի նաւեր միոյնակ Շլեզվիկցոց վրայ կրակ կու տային, իսկ Շլեզվիկցիք սաստիկ յուսահատութեամբ կը պատերազմին։ Գժբախտութիւն մ՝ալ աս էր որ Շլեզվիկցոց պաշտօնականները քիչ էին։ Գինչպէս

պաւոխսին կոմը 16 խմբի դրուխ եղած շատ քաջութեամբ կը պատերազմէր, բայց չկրցաւ յաղթել, 200 հոգի միայն իր դիրքին մնաւան։ Լեմնէն աւելի Փիլիբին գունդը խիստ եղաւ, որովհետև բոլոր ուռուցոց էին, վասն զի մէջերնէն միայն տասը հոգի ազատեցան, իսկ մէկոյները ոմանք մեռան, ոմանք դերի բռնուեցան։ դերի բռնուածներուն մէջը մէկ քանի կամ ալ կայ։ — Պրուսիոյ զօրքը որ Հոլշտայնի օգնութեան գացած է, Լեմվենշդեպի քով 6 թիւրոնօթով ու 2 օրմիկնով (ճոքան. Խոչոյով) կռուած է։

ԻՏԱԼԻԱ

Ռոմայ Իտալիա մէկ դաշնակցութիւն մը ընելու խորհուրդը երևցաւով կը հաստատուի։ Պրուսիայի ընդհանուր լրագիրը հետևապէս փարիզէն ամսոյս 8ին առած լուրը կը ծանուցանէ, որ Հռոմ, Սարդինիա, ու Թոսքանա մէջերնին դաշինք մը դրած ըլլան, որ բոլոր Իտալիա 6 տէրութիւն բաժնուի, առ տէրութիւնները մէկ դաշնագրութեան տակ ըլլան, ու ընդհանուր ժողովքը Հռոմ ըլլայ։ — Բ.ո 6 տէրութիւններն ասոնք որոնք են։ Ա. Նեապոլիս, Բ. Սիկիլիա, Գ. Եկեղեցւոյ տէրութիւն, Դ. Իտալիոյի թագաւորութիւն (որ է Պոսկանա, Մոտենա, Բոնդոնոնի եւ այլն), Ե. Լոմբարտիա ու Վենետիկ, Զ. Սարդինիա։ Բս իտալական դաշնակցութեան բոլոր սահմանները ոմանք բերդերու չրմեներով կ'ուզեն ամրացնել։ Ջուր, կիր, տակ ու մնաց ամէն տեղ միջոցնակ պիտի ըլլայ,

ՆԻԿԻԼԻԱ ՈՒ ՆԷԱՊՕԼ

Սիսիլիայեցի նոր բացուած խորհրդարանին մէջ արտաքոյ կարգի որոշմունքներ կ'ըլլան։ Մարտի 26ին նիստին մէջ Պուդերա իշխանին առաջարկութիւնը միաձայն ընդունուեցաւ, որն որ կ'պահէ որ 1812ին սահմանադրութեան մէջ թագաւորին արուած իշխանութիւնը կամ իրաւունքները ապիկ հաստատուի։ Սիսիլիայի փոյլ բոլորովին դադրած կը համարուի։ Տան Ռուճերոյ Սիսիլիոյ գահիրեցը ու Սիսիլիայի թագաւորութեան յանձնաձիչ դրուեցաւ, որն որ արիւնայ գործադրութիւնը վեց իրմէ որոշուած պաշտօնեաներուն ձեռքը պիտի հոգոյ։

— Նեապոլոյ թագաւորը խորտուցոց յայտարարութիւն մը հանած էր, որ ինքն ալ Լամարտինիոյ օգնելու համար թէ ծովու, ու թէ դաշտի զօրք պատրաստած է, ու արդէն Ազգրիական ծովու վրայ ճամբայ եղած են։ Այդ Ապրիլի 15ին Թրեսանէն ասանկ կը գրեն։ Պատոյգ ազգերու իմացանք որ նեապոլիս եղող Անգղլոյի դեսպանին բաղդելքով՝ հոնկից Լամարտինիոյ օգնութեան դարձ 12,000 հոգւոյ գունդը անոր մեռոյր է։ Նեապոլիսին ծովալ թրեսաի դէմ՝ ընելու կռուոյն վրայ ալ նոյնը զրուցելու էր։

ԲԱՐԱՌ

Ինբրոսեր լրագիրը Մարտի 29ին չէ թէ միայն կը գրէ որ Դուքսը փախած չէ, այլ նաեւ կը ծանուցանէ թէ խռովութիւնը մարած, խաղաղութիւնը հաստատուած է, ու Դուքսը երկրին կարգաւորութիւնը ձեռքն առած է։ Մարտի 25ին իրիկունը Դուքսն ու իր ընտանիքը ապրի անգամ՝ ժամանակիս փոփոխութիւններէն հոն ապրելու ետքը՝ հրապարակաւ կառքով քաղաքին մէջ պտըտած, ու ամենէն ալ ուրախութեամբ ընդունուած են։ — Մարտի 29ին 4 հոգւոյ կառավարութիւնը հրապարակեց որ 1830ին գրուած դաշինքին համաձայն՝ Աւստրիայի զօրքը պէտք է որ Լոմբարտիայի մէջերնէն հեռանայ, որուն համար ուրիշ ոչ մի պատճառ չկայ։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Ֆրանկֆուրտ, 12 Ապրիլի։ Գերմանական դաշնակցութեան ամսոյս 10ին ըրած ժողովքին ծանուցուցեալ որ Ա. Գալլարեայ Վալտեք կոմսը Ասարիայի դեսպանը նոր լիակատար իշխանութիւն առնելով՝ որոշակի նոյն ժողովքին դահիրեցն անուանուեր է։ Բ. Ալ Խրգեմանցերի ժողովերիկոս իշխանը գաշնակցութեան զօրքին առաջին գումարտակին հրամանատար դրուեր է։ Գ. Լիբեկ – Պիգելֆելտի կոմը Ռիմ քաղաքին դաշնակցութեան բնակին կառավարիչ անուանուեր է։

ՊՐՈՒՍԻԱ ՈՒՄ ՊՐՈՒՇ

Փոզէն, 13 Ապրիլի։ Հոս եղած Լեհերուն ուղած ամէն ազատութիւնները կը շնորհուին, բայց ոմանք հաստատելով որ չէ թէ ինքնագլուխ մտա մը պիտի ըլլայ, հապա կառաւարեալ Լեհական դաւառ մը։ Լեստի բոլոր գաւառաւորներն ու հրամանատարները Լեհ, ազգութեան գործերուն մէջ բանեցուցած լինելուն՝ լեհերէն, իրենց զինուորները (ոստան) Լեհի, նոյնպէս դրօշը ամէն տեղ Լեհացոց պիտի ըլլան։ Ուստի իրենց մէկ ազգային եղանակ, կարգի պիտի դրուի, եւ ասոր ամէն բանը ազգերուն մէջ հոն եղած բարձրութիւն։ Գերմանացիներուն իրաւանցը դեռ այնչափ միա չկրցուիր։ — Ալ երկրին լուրերը կը ծանուցանեն որ նոյն գաւառին Գերմանացիները Լեհերուն դէմ եղած են ու իրարու հետ կը կռուին, եւ բոլոր երկիրը կատարեալ անիշխանութեան մէջ կը գտնուի։

ՍՊԱՆԻԱ

Կ'ըսուի որ Մադրիտի խորհուրդը նորէն վերջապէս է կառավարութեան անխոնջ հրամանոք, որ ոստիկանութեան ձեռքովը քաղաքին հանգստարարը գոցել տուէր, ու ուսանողներուն ներս մտնելը արգիլեր է։ Բայց վերջապէս նորէն խառնակութիւն եղեր է, թէպէտ եւ համարարանն ու Ս. Կարտրոսի դպրոցը դեռ դադ են։

Պարտիզանա ալ խռովութիւն մը եղեր է։ Հանգարարանին մէջ կեցցէ՝ հանրապետութիւն կանչել սկսեր են։ Պահանորդները կրակ տուեր են, որով կին մը մեռեր, ու քանի մը հոգի ալ վիրաւորեր են։ — Բարիա զօրագրեալ հրաման մը է հաներ, որով դէնք չունիլ կամ նոր դէնք ծախելը կ'արգիլէ։

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԳՐԱՏ

ԱՆԴՈՒԱՀԱՆՔ ԿԱՄ ՀԱՆՔԱՅԻՆ ԱԾՈՒԽ

1. ԱԾՈՒԱՀԱՆՔԸ ու անկից եղած հանքային ածուխը բնութիւնն սքանչելի ու անգին պարգեւն է, շատ բաներու գործածուելուն համար՝ ամէն ազգաբնակութիւններու հարկաւոր, մանաւանդ թէ գանձ մըն է։ Շատ ոնգամ ապրի մը քարխոր, յաջողութիւնը, հանգստութիւնը, մեծնալն ու բարգաւաճումը, նաեւ նոյն իսկ գոյութիւնը՝ հանքային ածուխ ունենալէն յառաջ կու գայ։ անիկա փնտռելէն ու տեսակ տեսակ գործերու ծառայցնելէն՝ իրեն վիճակը կը կախուի։ Ինչ կ'ըլլար Անգղիա թէ որ ան մեծ ու ահագին ընդարձակ ածխահանքերը չունենար։ ըլլար։ Բսիկա Բրիտանիոյի ճարտարութիւնը գլխաւոր տեղը բռնած է, ու ան թագաւորութեան ուրիշ շահ բերաւ, քան թէ Բերուի ոսկիի ու արծաթի հանքերը՝ Սպանիային։ Տարը տարի չկայ որ գիտուն Բրիտանիոյին հանքային ածուխ հանելէն տարին ունեցած փաստաթուղթը՝ Ամերիկայի մէջ եղած ազնուական մետաղներուն արժէքին հետ համեմատելին, ու դատեն որ Բրիտանացիք ածուխ հանելով կրկին ստակ ժողովեր են։ Աստուծոյ ան գանձը որն որ Անգղիացոց՝ ապահովութեան վրայ ունեցած ջանքին հոգին է, անոնց մշանչենաւոր անասունի ազգիւ մին է։ Ինչու որ մեկին բոլոր հարստութիւնը չկրնայով ձեռք ձգել, միջոցակ կ'ուզեսին ու կը գործեն։ Ժողովրդեան գործունեայ ու աշխատասէր ոգին շատ բարեբախտ, երբ որ 1239ին Հենրիկա Գ. թագաւորը Նիւգասլի բնակիչներուն ածուխ հանելու իշխանութիւն տուաւ։ Սկսեց յայտնի կ'երեւայ որ երբ որ բնութիւնը մարդուս ձեռքը իր վիճակը ապէկցնելու միջոց մը կու տայ, մարդս պէտք չէ որ իմիջած մնայ, այլ անոր հակառակ ամէն ջանքն ի գործ դնելով պէտք է որ անիկա ապէկ գործածելու ու ոնկից իր բարիքը հոգալու նայի։

Մարդիկ հանքային ածուխը գտնելէն կամ մանաւանդ անոր գործածութիւնը ապրիլէն յառաջ, կրակի համար ան հասարակ փայտ կը վառէին։ բայց հանքային ածուխը շատ անգամ անկից աւելի զօրութիւն ու սաստկութիւն ունենալէն դատ՝ վառելու նիւթերուն մէջ մէկ հատիկն է, որ ուրիշ զանազան բաներու ալ կրնայ գործածուիլ։ Անոր՝ արուեստաներու ու գործատուներու մէջ, քաղաքները կոգով լուսաւորելու ու շոգեշարժ մեքենաներու մէջ ըրած ծառայութեանն ու օգտին հաւասար՝ չկայ։ ամէն տեղ ուր որ գրաւեր ու գործածութիւնն առնեցայ, հարստութեան ու զարգացութեան նոր աղբիւր մը կը բացուի։ Այսպէս Բրիտանիոյի մէջ տարի տարի գործածուած հանքային ածուխը շատութիւնը մարդ կ'ապշացնէ, ասոյգ հաշուով իմացուեցաւ որ 1830ին՝ 72,700,000 տոկոս * հոս միայն գործածուեր է, որն որ եթէ տեղ մը ժողովուր ըլլայ, Նոթինգամին մէջ եղած կէսապն բարձրն չորեքտասնիկ աւելի մեծ բլուր մը կը կազմէ։ Անպիտ հոգ կ'ընեն որ ամէն տարի գրեթէ ասոյգ հանքային ածուխ գործածուելով՝ ատոնք իր ածխոյ շահագործանները պարպուելու բլլան, ինչ պիտի ընեն, բայց աղէկ քննութիւնէ ու ստոյգ հաշուով իմացուեցաւ, որ Նիւգասլի շահագործանը միայն առանձին, հիմնական պէս ածուխ մատակարարելով, 1000 տարիէն աւելի կը տեւէ։ ուր թագաւորը որ ան միջոցն տարիներս շատ նոր նոր ածխոյ շահագործաներ գտնուեցան, եւ ո գիտէ որ ասկէ ետքն ալ ոչնչանի պիտի գտնուին։

* Տոկոսը (դոնոս, tonneau) 500 ֆունտոյ չափ մը է։

Կը ղրցուի որ հանքային ածխոյն գործածութիւնը ամենէն յառաջ Սինեսացիք իմացած ըլլան, բայց ասիկա միայն խօսք մըն է։ թէ որովհետ հին ատենի Յոյներն ու Հռոմայեցիներնը ան հանքը կը ճանչնային, մեկ ոնծանօթ է։ Տասնուհինգերորդ դարուն մէջերը՝ երբ որ Ենեսա Սիլուիոս՝ կարոյս Դ. կայսեր քարտուղարը Սկոտիա Ճամբորդութիւն կ'ընէր, շատ զարմացաւ տեսնելով որ տեղացիք ադրատներուն ողողմութեան համար տեսակ մը քար կու ապին, ու ադրատներն ալ ան նորանշան տարբը սիրով կ'ընդունէին։ Բս քարին անունն ու բնութիւնը իրեն ծանօթ չէր, ու տեղացիներէն սորվեցաւ որ ասիկա վառելու յատկութիւն ունի ու փայտի տեղ կը վառուի ելլար։ Այց Բրեդիայի մէջ ոստուերիստերորդ դարուն վերջերը ծանօթ էր, ու ատենս չորսերորդ դարուն մէջ հանելը այնչափ յառաջ գացած էր, որ Լիեգիի զօրաց մեծ մասը ածխոյ շահագործանեներուն գործավարներն էին։ Գարդիայի մէջ ածուխ հանելը ասանուերորդ դարէն անգին չերթար։ թեպետեւ հենրիկոս Դ. ու Լուդովիկոս ԺԶ. ասիկա հանելու համար եղած քանի մը դժուարութիւնները վերցուցին, բայց ասով այ օգուտ մը չեղաւ։ 1789ին եղած ածուխը 2000 տոկոս աւելի չէր։ Բս հանքին հարարակութիւնն այնչափ օգտակար ու աւելութեան այ հարստութիւն ու զօրութիւն պատճառելը՝ Գարդիայի թագաւորներու մէջ գրեթէ ամենէն յառաջ ճանչցողը Դաւոյլոն եղաւ, անոր համար ալ տեսութեան այնչաւոյ տեղացանքը սկսաւ փորել սալ, ու օրէնք հոնկից որ երկրիս տակը եղած ածխոյ շահագործանները զարգելու իշխանութիւնը՝ երկրին տերերէն կախում չունի։ Մարտ տարեկանս քանի գնաց Գարդիայի մէջ ածուխ հանելը շատցաւ, ու եղած ածուխը՝ որ 1819ին 8,263,457 մեզրական կենդինարը չէր անցներ, 1834ին 19,919,656 կենդինար եղաւ, ու երթալով ալ աճելու վրայ է։ Այց Գարդիա տարին գրեթէ 25 միլիոն կենդ. ածխոյ հարկ ունենալով՝ դիտք է որ դեռ ստար երկիրներէն ալ բերել տայ։

(Շարունակութիւնը ուրիշ անգամ)

ԴՈՐԱՏԻՊ ՄԱՏԵԱՆ

ԸՆԸՆԿԻՆԵԸ

ՎԵՐԳ

ԵՒ

ՎԵՐԳԵՊՆՏՈՒԹԻՒՆ ՅԻՍՈՒՍԻ ԳՐԻՍՏՈՍԻ

ԹԱՐԳՄԱՆԵԱՑ

Հ. ՍԲԱՊԻՈՆ ԷՄԻՆԵԱՆ

ԻՐԹԻԹ. ՈՒԽՏԷՆ

Յուշալի ամենուն յայտնի է, մարդու մը առաջ եւ ուս ապրի մը յառաջացումն ու երջանկութիւնը ստոյգ եւ հաստատուն ըլլալու համար պէտք է որ մաքուր բարոյականի վրայ հաստատուի։ Բս պատճառաւ մենք ալ ձեռքերնիս եկածին չափ զանազան գիտութիւններու վրայ տարած գրքերնիս դատ, երբեմն երբեմն բարոյականին օգնական եւ նեցուկ ըլլալու գրքեր ալ հանելը մեղի պարտք կը տեսնինք։ մանաւանդ որ հիմակուան ատենս մեր նախնիներն մեզի աւանդուած եւ ամէն գիտոցներէն գոհութիւնս հաշակուած ազգային սուրբերի բարքը եւ հայոց բարութիւնը անտարտ պահելու, շատ մեծ հարկաւորութիւն ունինք։ Բս նպատակին հասնելու համար առ անդամ պատշաճ տեսանք Աւանիկի անուն երեւելի աստուածաբանին անուանի լատինէրէն գիրքը, որ խիստ շատ անգամ տարուած եւ գրեթէ նշանաւոր ամէն լեզուներուն թարգմանուած է, մեր հայերէն գրաբար լեզուով ալ թարգմանել։ Բս գիրքս ընտրելու աւելի անուշ ցանք, որ հեղինակը իր դիրքին խորհրդածութիւնները շարադրած է գլխաւորապէս ան աստուածներէն գրքին՝ Աւետարանին վրայ նայելով ու մնածելով, որն որ ամէն բարոյական սկզբունքը պանդելի եղանակաւ մը պարունակելով՝ ամէն աստիճանին կը համաձայնի, որով եւ գիրքը չէ թէ միայն քարոյագիտներու, վարդապետներու եւ քահանաներու կը վերաբերի, հապա նաեւ, քրիստոնէական կրօնից համաձայն բարոյական ունենալ բաղձայողներուն ամենուն ալ, բաւական որ քիչ մը դրաբար հասկնան, մեծ օգուտ կրնայ ընել։ Այնոր համար թարգմանութիւնն ալ կարելի եղածին չափ պարզ է, բայց միանգամայն հոգ տարուած է, որ հեղինակին համաձայ, եւ իմաստալից խօսքերուն գոյութիւնը ճապաղ թարգմանելով չաղարտուայ, հապա կարգայողները իրենք իրենցմէ մտածելով՝ մէկ խօսքէն հարիւրաւոր օգտակար խորհրդածութիւններ հանեն։